

Valikõppeaine „Karjääriõpetus“

1. Üldalused

III kooliastmele mõeldud karjääriõpetuse ainekava „Ettevõtlikuna töömaailma“ lõimib ettevõtlusõppe ja karjääriõppe olulisemad teemad ning arendab ettevõtlikku hoiakut, aitab kujundada ettevõtlus- ja karjääripädevust ning põhikooli lõpetajate valmisolekut tulla toime elukestvas õppes ja tööturul.

Valikõppeaine maht on 35 tundi III kooliastmes.

Valikaine on jagatud kolmeks suuremaks teemaks:

- ettevõtluskeskkond ja ettevõtlikkuse kujundamine,
- võimalused töömaailmas,
- rahatarkus ehk finantskirjaoskus.

1.1. Valikõppeaine lühikirjeldus

Valikõppeaine „Ettevõtlikuna töömaailma“ eesmärgiks on kujundada õpilastes ettevõtluspädevust ja karjääri kujundamise pädevust. Valikõppeaine annab ülevaate ettevõtte toimimisest ja ettevõtluse tähtsusest ühiskonnas, kuidas ettevõtlus on uute ideede teostamise ja ühiskonna arengu alus, töökohtade looja kodukoha ja riigi majanduses. Õpilased saavad teavet erinevatele elukutsetele esitatavate nõuete kohta, tutvuvad töötaja ja tööandja (ettevõtja) rollidega, õpivad hindama oma oskusi, soove, arenguvajadusi ning -võimalusi töömaailmas toimetulekuks, tähtsustama nii töötaja kui ka ettevõtja panust ühiskonda. Õpilastes kujundatakse ettevõtlikku hoiakut ja mõistmist, et vastutus ühiskonna jätkusuutliku, loodust ja elukeskkonda säästva arengu tagamiseks on nii üksikisikul kui ka ettevõtetel.

Õppeaine õppimise ja õpetamise eesmärgid on:

1. Omandatud on põhiteadmised majandusest, ettevõtlusest ja töömaailmast.
2. Täienenud on enesejuhtimise, sotsiaalsete olukordade lahendamise, loova mõtlemise ja ettevõtluskeskkonnas tegutsemise oskused.
3. Põhikooli lõpetajatel on olemas ettevalmistus elukestvaks õppeks ja toimetulek tööturul.

1.2. Õpitulemused

Valikõppeainega „Ettevõtlikuna töömaailma“ taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane

- 1) on loov, püstitab eesmärged, vastutab oma ideede elluviimise eest ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
- 2) saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas, on positiivse hoiakuga ettevõtluse suhtes;
- 3) arendab enda võimeid ja oskusi, tegutseb ettevõtliku, väärtust loova kodanikuna;
- 4) mõistab hariduse, oskuste ja kogemuste tähtsust konkureerimiseks tööturul;
- 5) teeb eesmärgipäraseid ja teadlikke valikuid raha kasutamisel, tegutseb säästliku ja keskkonnateadliku tarbijana.

1.3. Õppesisu

I Ettevõtluskeskkond ja ettevõtlikkuse kujundamine (10 tundi)

Ettevõtlikkus ja väärtust loov mõtlemine. Ettevõtlus, ettevõtte toimimine, ettevõtluskeskkond, ressursside nappus ja jätkusuutlik kasutus, eraomand, konkurents, ettevõtluse võimalused ja riskid, äriidee ja ärimudel, kasumi motiveeriv roll. Turundus, tarbija vajadused ja tootmise eesmärgid, omahind ja turuhinna kujunemine. Ettevõtja ootused ettevõtte töötajale ja meeskonnatöö tähtsus (ülesanded, vastutus, koostöö, tööjaotus, aja planeerimine).

Ettevõtluse väärtust loov roll ühiskonna toimimisel. Kohalik ettevõtlus. Ärieetika.

Põhimõisted: Eraomand, toimetulek, ettevõtlikkus, ettevõtluskeskkond, ettevõtlus, äriidee, ärimudel, FIE, osühing, aktsiaselts, tööjaotus, omahind, turuhind, kasum, kahjum, turundus, konkurents, ärieetika ja väärtusloome, vastutustundlik ja jätkusuutlik majandus.

II Võimalused töömaailmas (10 tundi)

Võimalused töömaailmas; elukutsed ja ametid kodukoha ettevõtetes, enda vajadused, soovid ja võimalused elukutsevalikul ja tööturul. Nõuded haridusele ja pädevusele töökohal, oskuste ja kogemuste tähtsus. Töökoha taotluse ja elulookirjelduse koostamine (enda andmetega või legendi põhjal, konkreetse töökuulutuse alusel), elukutsed ja ametid täna ja tulevikus, elukestev õpe ja areng (mida tahaksin elus ära teha, proovida, kogeda, õppida, millised takistused võivad ette tulla ja kuidas neid ületada). Erinevad lepingulised koostöövormid nõuded alaealiste töötamisele. Erinevad karjäärinõustamise teenused.

Tööturg Eestis ja Euroopa Liidus.

Põhimõisted: Elukutse ja amet, tööturg, töötaja ja tööandja, õpitee ja karjäär, elukestev areng, töökohataotlus ja CV, tööleping, karjäärinõustamise teenused.

III Rahatarkus ehk finantskirjaoskus (10 tundi)

Tulud ja kulud. Töötasu tuluallikana. Bruto- ja netopalk, tööjõumaksud ja maksed. Soovid, vajadused, kulude ja tulude planeerimine, eelarve. Isiklike ressursside piiratus. Tulu suurendamise võimalused ja valik. Pikaajaline planeerimine ja liitintressi jõud. Teadlik ja keskkonda säästev tarbimine. Finantsteenuste eesmärgipärane ja kaalutletud kasutamine.

Põhimõisted: Bruto- ja netopalk, maksud ja maksed, eelarve, finants teenused, hoius, laen, liht- ja liitintress, säästmine, investeerimine, pikaajaline planeerimine.

1.4. Õppetegevus

Valikõppeainet käsitletakse igapäevaeluga seostatult. Kaks kolmandikku valikõppeaine mahust käsitleb ettevõtlusega ja finantstarkusega seotud praktilisi tegevusi, loovust ning kriitilise mõtlemise oskusi arendavate ülesannete lahendamist. Praktilised tööd on konkreetse üksikteema või materjali kohta. Iseseisvateks tegevusteks on näiteks kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitööd.

Õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Vabatahtlik tegevus kodukohas, kohalike ettevõtete ja asutuste külastused, töövarjuks olemine, kohtumised erialaspetsialistide ettevõtjate ja ettevõtlike lapsevanematega toetavad töömaailma mõistmist ja tekitavad huvi erinevate elukutsete ja ametite vastu.

Õpilase teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse arendamiseks kasutatakse õppes tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, (ettevõtete, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, õigusaktid internetis, ettevõtjaportaali, interaktiivsed ettevõtlus- ja karjäärimängud, väärtusmängud jne).

2. Õppeprotsessi kirjeldus

2.1. Ettevõtluskeskkond ja ettevõtlikkuse kujundamine

2.1.1. Hindamiskriteeriumid

Õpilane:

- 1) kirjeldab juhendi alusel ettevõtte toimimist ja panust väärtusloomesse;
- 2) kavandab grupitööna lihtsa turundusstrateegia, hindab vajalikke ressursse ja tarbija vajadusi;
- 3) koostab grupitööna lihtsa ärimudeli;
- 4) analüüsib enda tegutsemist rühmas ja hindab enda ja rühmakaaslaste koostööd.

2.1.2. Võimalusi praktilisteks töödeks ja IKT rakendamiseks

1. Mõistekaardi või skeemi koostamine majandusringluse kohta.
2. Äriidee väljatöötamine rühmas ajurünnaku meetodil.
3. Õppekäik kodukoha ettevõttesse ja külastuse põhjal ettevõtte analüüs rühmas.
4. Esitluse koostamine ettevõtte kohta (video- või fotoreportaaz, slaidiesitlus ettevõttest rühmatööna).
5. Ühe ameti kirjeldamine, selleks vajalike teadmiste, oskuste ja tööülesannete iseloomustus ettevõtte külastuse või töökuulutuse põhjal.
6. Külastatud ettevõtte turunduse analüüs või oma äriidee turundus (näiteks turu-uuring, turundusplaan, sotsiaalmeedia kasutamine, reklaami vm turundusvõtte koostamine).
7. Erinevate õpi- ja karjääritee stsenaariumite analüüs.

2.1.3. Õppetegevus ja metoodilised soovitused

- Antakse ülevaade ettevõtluse põhimõistetest.
- Majandusringluse simulatsioon ressursside ja kaupade ringluse kohta majapidamiste ja ettevõtete vahel.
- Kohaliku ettevõtluskeskkonna kirjeldamine ühe ettevõtte näitel (asukoht, looduslikud eeldused, ressursid, tööjõud, tarbijad).
- Meeskondade moodustamine äriidee väljatöötamiseks.
- Ajurünnak äriidee leidmiseks. ärimudeli koostamine, võimalusel idee teostamine minifirmas või loovtööna.
- Turunduse ja tarbimise teema käsitlemisel siduda turundusplaani või reklaami koostamine kohaliku ettevõtte või õpilaste äriideega.
- Soovitav on korraldada õpilaste kohtumine kohaliku ettevõtjaga ja külalislektori loeng mõnel ainekava teemal.
- Õppekäigud ettevõttesse oma kodukohas või maakonnas. Soovitav on selleks koostada õpilastele õppekäigu tööleht lähtuvalt hindamisülesande küsimustest.
- Kõigi teemade omandamiseks rühmas ja õpilaste endi äriidee teostamiseks põhikooli loovtööna on soovitav rakendada JA Eesti minifirma programmi.
- Õpilaste omaalgatusena mõne kohaliku probleemi meeskondlik lahendamine (sh. ka projektipõhiselt või loovtööna).

2.1.4. Lõimingu võimalused

Matemaatika: tabeli, diagrammi lugemine, tulu ja kulu, omahinna ja turuhinna arvutamine;
füüsika: füüsikateadmiste rakendamine äriidee väljatöötamisel;
eesti keel: funktsionaalne lugemine; ajalehe info analüüs, arutlusoskuse kujundamine, reklaamtekstid;
võõrkeel: sõnavara täienemine mitmesuguste infoallikatega töötamisel;
inimeseõpetus: enda võimete, oskuste ja ettevõtlikkuse hindamine, ametile või ettevõtjale vajalike isikuomaduste analüüs;
muusika: muusikatööstus, loovisikute ettevõtlus ja muusika tarbimise reeglid internetis;
ühiskonnaõpetus: majandusringlus ja turgude toimimine, ettevõtluse põhimõisted, sotsiaalmeedia;
geograafia: tehnoloogiate ja seiresüsteemide rakendamine ettevõtluses ja erinevates ametites, ressursside ammendumise probleem ja säästev kasutamine, loodusolude mõju inimtegevusele ja vastupidi;
tehnoloogiaõpetus: materjalijääkide sorteerimine ja taaskasutus, enda valmistatud toote turundus ja müük koolilaadal.

2.2. Võimalused töömaailmas

2.2.1. Hindamiskriteeriumid

Õpilane:

- 1) analüüsib iseenda tugevaid ja nõrku külgi vastavalt soovitud ametile ja tööturu võimalustele ning lähtudes ettevõtluskeskkonnast;
- 2) koostab juhendamisel karjääri plaani lähtudes iseenda soovidest, eeldustest ja oskustest;
- 3) koostab ja vormistab elulookirjelduse ja töökohataotluse.

2.2.2. Võimalusi praktilisteks töödeks ja IKT rakendamiseks

- Eesmärgi seadmine ning võimaluste analüüs eesmärgini jõudmiseks (võimalused, takistused, edasiviivad tegurid jne).
- Õpilased hindavad oma võimeid, soove, oskusi ja ettevõtlikkust osalemiseks tööturul, kasutades mitmesuguseid küsimustikke ja materjale.
- Töökohataotluse ja elulookirjelduse vormistamine arvutis.
- Hindamisülesannete „Mina ettevõtliku töötajana“ / „Minu elu ettevõtjana“ vormistamine arvutitööna ja „Geeniused töö- ja ettevõtlusmaailmas“ praktiline teostus.

2.2.3. Õppetegevus ja meetodilised soovitused

- Töömaailmaga tutvumine on soovitav siduda näiteks vanemate tööga või kohaliku ettevõtte külastusega sealsete ametite ja tööülesannete analüüsi kaudu. Õpilased võivad koostada ettevõtte reklaami või töökuulutuse mõne sealse ametikoha jaoks.
- Ametite ja elukutsete kirjeldamisel on soovitav rakendada rühmatööd ja suunata õpilasi arutlema loovuse ja innovaatilise mõtlemise tähtsuse üle, samuti tööjõu oskuste ja teadmiste vajalikkuse üle uute tehnoloogiate ja seadmete kasutamiseks, aga ka pöörama tähelepanu hariduse ja oskuste seostele tootlikkuse, toodangu kvaliteedi ja töötasuga. Soovitav on tutvustada Eesti tööturu olukorda ja töötamise tulevikutrende. Kutsekoja OSKA uuringute põhjal. Rühmatöö kaudu väärtustada tulevikuametites vajalikku meeskonnatööd, suunata õpilasi koostööle ja arvestama kaaslaste arvamustega, võtma liidri rolli ja vastutust ülesannete

täitmisel rühmas. Selleks võib algatada klassis või koolis projekti, kus meeskond tegutseb ühiselt alates ideest kuni elluviimiseni, jaotab rollid ja ülesanded, sh otsib rahastusvõimalused.

- Töö taotlemise teema käsitlemisel pöörata tähelepanu alaealiste töötamise piirangutele ning töötaja ja tööandja õigustele ja kohustustele. Töökohataotluse koostamisel võib pöörata tähelepanu ka motivatsiooni ja töösoovi põhjendamisele.
- Võimalusel kaasata töömaailma teemade käsitlemiseks karjäärispetsialist või töötukassa esindaja, kutsuda tundi mõni ettevõtja.
- JA Eesti minifirma programmi rakendamisel saab jagada õpilastele vajalikud rollid ja vastutuse äriidee teostamiseks minifirmas.
- Foorumteatri meetod tööandja ja töövõtja kokkulepete teemal (näiteks suvel töötamise kohta).
- CV Keskuse või Europassi rakenduse kasutamine CV koostamiseks.

2.2.4. Lõimingu võimalused

Eesti keel ja kirjandus: õigusakti ja töökuulutuse funktsionaalne lugemine; arutlusoskuse kujundamine; töökohataotluse ja lühieluloo (CV) vormistamine;

inimeseõpetus: oma võimete ja meeskonnatöö oskuste analüüs, enesehinnangu kujundamine, isikliku karjääriplaani koostamine;

informaatika: karjääriplaani vormistamine arvutis, andmete otsimine internetiallikatest;

füüsika: tehnoloogiateadmiste olulisus erinevates ametites;

tehnoloogiaõpetus: uute tehnoloogiatega tutvumine, teadmiste ja oskuste kasutamine tööprotsessis, õppetegevuste seostamine elukutsetega.

2.3. Rahatarkus ehk finantskirjaoskus

2.3.1. Hindamiskriteeriumid

Õpilane:

- 1) koostab isikliku, perekonna või ettevõtte eelarve valitud perioodiks;
- 2) analüüsib ette antud olukorra kirjelduse põhjal eesmärgipärast rahakasutust;
- 3) võrdleb erinevaid võimalusi konkreetse eseme soetamiseks (sülearvuti / telefoni);
- 4) pakub välja lahendusi keskkonnasäästlikuks tarbimiseks heaoluühiskonnas.

2.3.2. Võimalusi praktilisteks töödeks ja IKT rakendamiseks

- Isiklike tulude ja kulude jälgimine nädala / kuu jooksul, selle põhjal eelarve koostamine ja järgimine.
- Tulu maksustamise põhimõtete ja määradega tutvumine maksu- ja tolliameti veebilehel, palgakalkulaatori abil palga analüüsimine (neto- ja brutopalk, palgafond, tööjõumaksud).
- Erinevate finantslahenduste võrdlemine konkreetse toote (näiteks sülearvuti) ostuks (sh ise raha kogumine, kiirlaen, järelmaks, väikelaen, laen vanematelt).
- Hinnavõrdlus sarnaste igapäevaste kaupade kohta kahes kaupluses või e-poes ning tarbijat mõjutavate müügivõtete tuvastamine pooides.
- Rahalise eesmärgi planeerimine: võimalused säästmiseks ja lisatulu teenimiseks, eesmärgi täitumine, seda takistavad ja toetavad tegurid.
- Intressimäär ja intress, lihtintressi arvutus praktikas, liitintressi mõiste ja mõju selgitamine.

2.3.3. Õppetegevus ja metoodilised soovitused

- Tulude ja kulude käsitlemist on soovitatav esmalt seostada majandusringlusega, tuues välja töö ja tasu seosed üksikisikute, majapidamiste ja ettevõtete vahel ning valitsuse rolli maksude kehtestamisel ja maksutulude ümberjaotamisel.
- Bruto- ja netopalgas ning tööjõumaksude käsitlemisel tuua välja, milliseid makse ja makseid tasuvad töötaja ja tööandja ning miks need on valitsuse poolt kehtestatud. Soovitatav on selgitada tulumaksu, sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmakset, pensionikindlustusmakset.
- Praktilist tulude ja kulude arvestamise ja eelarve koostamise ülesannet on soovitatav alustada soovide ja vajaduste selgitamisest, pöörata lisaks isiklikule eelarvele tähelepanu ka sissetulekute säästlikule kasutamisele ja eelarve järgimise vajadusele peres pikemaajaliste eesmärkide saavutamiseks.
- Säästmise, hoiustamise, laenamise ja investeerimise mõistete selgitamisel on soovitatav õpilastel võrrelda erinevate pankade teenuseid ja selgitada säästmise kui tulevikku suunatud tarbimise ja keskkonnahoiu võimalust, arvutada laenuintressi laenuraha hinnast ning liitintressist ja selle mõju pikaajalisel hoiustamisel ja investeerimisel. Võimalusel kutsuda teemat selgitama finantsasutuse esindaja, investor.
- Teadliku ja keskkonda säästva tarbimise teemat selgitades pöörata tähelepanu nii tarbija vajadustele kui ka ettevõtja (müüja) tegevuse motiividele tarbija vajaduste rahuldamiseks ning selgitada, kuidas kujuneb turuhind. Teadliku ja keskkonda säästva tarbija kujundamiseks suunata õpilasi arutlema toodete valmistamise protsessi, vajalike ressursside otstarbeka kasutamise ja pakendite vajalikkuse ning taaskasutuse üle.
- JA minifirma programmi rakendamisel saab arukat rahakasutust ning säästlikku tootmist ja tarbimist kujundada minifirmas materjali taaskasutuse, omahinna kujundamise ja tarbijateadlikkuse arvestamise kaudu.

2.3.4. Lõimingu võimalused

Eesti keel ja kirjandus: finantsalaste terminite selgitamine ja kasutamine klassiaruteludes, kirjandustegelaste finantsalase ja tarbijakäitumise analüüs ning hinnang;

matemaatika: hinnakalkulatsioon, palkade arvutamine, intressi, intressimäära ja maksude protsentarvutus;

ühiskonnaõpetus: valitsuste ja maksude roll ühiskonnas, tulude ümberjaotamine;

inimeseõpetus: pangateenuste kasutamine, isiklik ja pere eelarve, soovid ja vajadused, ressursside säästval kasutusel põhineva ärimudeli koostamine;

füüsika: elektrienergia maksumus ja turuhind, erinevad hinnapaketid eraisikutele ja suurfirmadele, säästev energiakasutus ja jätkusuutlik tootmine;

geograafia: ressursside säästva kasutamise ja loodusvarade tähtsus majandusringluses, nende ammendumise probleem, majanduse spetsialiseerumise kasulikkus tarbijale ja ettevõttele, kodumaise kauba eelised, teenuste liigid (transpordi, turismi, meedia jne) nende rahvusvahelise ja tähtsus tarbijale, omahinna ja müügihinna kujunemine arvestades ressursside kättesaadavust, loodusolusid, konkurentsi ja turu suurust;

muusikaõpetus: õigused ja kohustused muusika tarbijana, CD plaadi ja kontserdi omahinna ja piletihinna kujunemine, autori õigused ja tulu loomingu eest;

tehnoloogiaõpetus: materjalide säästlik kasutus, tootmiskulude mõju toote lõpphinnale.